

ատենը իր իշխաններէն Սշակ անու-
նով մէկը վերակացու դրաւ երկրին .
անիկայ ալ իր անունովը քաղաք մը
շինեց , որ տեղացի Յոյները Սաթակ
կամ Սալաթա կը հնչէին . ետքը եղաւ
կեսարիա կամ Վայսերի ըստածա-
նուանի քաղաքը :

Իմացաւ Մարմոր Պայապիս Վա-
ղեայ անունով մէկը Սե ծովուն ու
Սիջերկրական ծովուն մէջտեղուան-
քը եղած երկիրները անհանգիստ կ'ը-
նէ աւազակութեամբ . ետեւէն ըն-
կաւ , զարկաւ փախուց ինչուան Սի-
ջերկրականին կղզիներէն մէկը ձգեց :

Բնակերպով Հայաստանի բոլոր սահ-
մանագլուխները խաղաղցընէէն վեր-
ջը՝ երբոր քաջութեամբ ու բարերա-
րութեամբ պսակուած իր հայրենիքը
կը դառնար , ապրսպրեց ան երկիրնե-
րուն վերակացուացը որ իրենց ժո-
ղովրդեանը հայերէն սորվիլ տան ,
որպէս զի անոնք ալ իրենց տիրոջը
լեզուն գիտնան , ու կարենան քաղա-
քական բաներու մէջ մտնել ու խօ-
սիլ , և լեզուէն սկսեալ՝ Հայոց սովո-
րութեանցն ալ վարժին ու խաղաղու-
թեամբ ապրին : Բնուշտ չէր կրնար
մէկ աշխարհակալ մը Մարմին աւելի
իրաւունք ունենալ հրամայելու որ
հպատակները իր լեզուն սորվին . վասն
զի անիկայ բուն մարդկութեան լե-
զուն էր , և դեռ շատ ատեն չէր որ
մէկալ լեզուները անկէ զատուած
էին :

() տար ազգեր որ Մարմայ գործ-
քերը չէին կրնար չլսել ու չզարմա-
նալ թէ անոր ըրածներուն վրայ , և
թէ Հայոց քաջութեան վրայ , Մար-
մայ անունովը Մեֆէ կամ Մարմեան
կոչեցին մեր ազգը , իբր թէ Մարմայ
պէս կտրիճի մը արժանի ժողովուրդ :

Վաղցը յիշատակ մըն է մեր ազ-
գին , որ երբոր մէկմէկու Հայ կ'ը-

սենք , մտքերնիս կուգայ Հայկ՝ մեր
քաջ նահապետը , մեր առջի ազա-
տիչը , ծնողը ու մեզ ազգ ընողը .
ու երբոր ուրիշներէն մեր Մեֆէ ա-
նունը լսենք , մտքերնիս կուգայ աս
անունը՝ որ մեր նահապետին քաջու-
թեամբը , արդարութեամբն ու ազ-
գասիրութեամբը վաստակեր ենք :

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՊԵՏԱԴԱՐԱՆԻ :

ՊԵՏԱԴԱՐԱՆԻՍ ՅՈՒՆԱՅ Զարտա-
սաններուն գլխաւորը՝ Վրիստոսէ 385
կամ 384 տարի առաջ ծնաւ Մեֆէնք
քաղաքը : Իրեն հայրը վաճառական
էր , ու նաեւ թուր շինելու գործա-
տուն ունէր հոն . իսկ մօր կողմանէ
կ'ըրակացի էր , անոր համար Պեմոս-
թենեսի թշնամիները չարախօսութիւն
կ'ըսէին թէ ինքը օտարազգի է ու իր
հայրենեացը թշնամի : Պեմոսթենես
եօթը տարուան էր՝ երբոր հայրը մե-
ռաւ . իր ինամականները հօրը թո-
ղուցած ժառանգութիւն կերան , ու ա-
մենեին տղուն դաստիարակութեանը
վրայ հոգ չունեցան . ուստի Պեմոս-
թենես գիտութեց ու փիլիսոփայու-
թեան մէջ ինչ յառաջադիմութիւն
որ ունեցաւ՝ իր քրտինքովն ունեցաւ :
Իսէոսի ու Պղատոնի աշակերտ եղաւ ,
ու մեծ ջանքով Իսոկրատայ ատենա-
բանութիւնները սերտեց : Տասնութ-
թը տարեկան եղած ատենը Մեֆէնքի
ատենին մէջ մեծ Զարտասանութիւն
ճառ մը խօսեցաւ իր ինամականնե-

1 Կապագովկիոյ կողմերը որովհետեւ Հայոց
ձեռքն ընկած օտար երկիրներուն առաջինը եղան ,
անոր համար Առաջին Հայքըսուեցան . անկէ վեր-
ջը տիրուած աշխարհներն ալ ըսուեցան Երկրորդ ,
Երրորդ ու Չորրորդ Հայք :

1 Ընորհային , անկէ ալ ուրիշները առնելով ,
կարծեցին թէ մեր ազգին Արմէն ըսուիլը Արմե-
նակէն ելած է , որ Հայկայ որդին էր . բայց ստոյ-
գը աս է որ Արամէն ելած է Արամեան անունը :
Լեւելի անտեղի է օտար պատմիչներուն ըսածը ,
թէ Սեմայ թոռնէն առնուած է աս անունը , կամ
թէ Արմենիոս անունով թեսաղացիէ մը : Այս-
պէս Մաթակին համար ալ Յովսէպոս Մոսորէն
առած է կ'ըսէ , բայց Մարիբասին պատմածը ան-
տարակուսելի է :

ՊԵՏԱԲԵՆԷՍ :

րուն դէմ, որով անոնք ստիպուեցան իրեն հայրենի ժառանգութեան մէկ բաժինը ետ դարձնելու: Իրեն կուրծքին տկարութիւնն ու արտաբերութե պակասուիլը միայն բաւական էին Ղթենացւոց պէս արհամարհոտ ժողովրդեան առջև իրեն ճարտասանութե յարգը կորսուցնելու. բայց ինքը ճարտարութեամբ ու մեծ աշխատութիւն յաղթեց աս պակասութեցը: Ղրտասանութեան պակասութիւնը

շտկեց՝ բերնին մէջ մանր քարեր պահելով. իսկ մարմնոյն ձևերը շտկեց՝ դիմացը հայլի մը դրած՝ իր ձևերը հայլին մէջ տեսնելով ու սրբագրելով: Չայնը ուժովցնելու համար՝ կ'երթար ծովեզերքը՝ ծովուն ալեկոծ ժամանակը բարձր ձայնով կրկանչուրուտէր. որով երբոր ծովու պէս ալեկոծած Ղթենքի հրապարակներուն մէջ ատենաբանութիւն կ'ընէր, ալ ձայնի նեղութիւն չէր քաշեր: Արպէս զի

Հանգիստ իր վարժութիւններուն հետ
ըլլայ՝ գետնափոր սենեկի մը մէջ կ'ը-
նէր փորձերը . և որպէս զի անկէ ալ
դուրս չկարենայ ելլել՝ մորուքին կէսը
կ'ածիլէր : Ինչ տխուր բնակարանին
մէջ շարադրեց իր սքանչելի ատենա-
բանութիւնները : Իրեն ճարտասա-
նութեամբը այնչափ զարմացուց Լ. թե-
նացիքն ու սիրելի եղաւ անոնց՝ որ
զինքը իրենց հասարակապետութեւր
գլուխ դրին : Ինչ միջոցին Լ. թե-
նացիները իրենց անհոգութենէն ար-
թընցուց , ու գրգռեց որ Սակե-
դոնացւոց Փիլիպպոս թագաւորին
աշխարհակալութիւններուն չափ գը-
նեն . միայն թէ ինքը Վերոնիէայի
պատերազմէն փախչելովը իր անու-
նը կոտորեց : Փիլիպպոսի մահուա-
նէն ետքը նորէն գրգռեց Լ. թե-
նացիները մեծին Լըբսանդրի դէմ :
Վիչ մը ժամանակէն երբոր Սակե-
դոնացիք Լ. թենացւոցմէ անոնց ճար-
տասանները ուզեցին որ իրենց ձեռ-
քը տան , Վեմոսթենէս իրեն քա-
ղաքակիցներուն յիշեցուց ան առակը՝
թէ գառները շներնին գայլերուն պա-
տանդ տուին :

Ինչպէտեւ Վեմոսթենէս կը պար-
ծենար թէ բոլոր Սակեդոնացւոց
հարստութիւն ալ զիս չկրնար իմ հայ-
րենեացս դէմ հանել , բայց ետքը Լը-
պաղոսէն պզտի ոսկի աման մը առնե-
լով՝ մեծ խռովութեւ պատճառ եղաւ ,
ինչուան պէտք եղաւ որ Լ. թե-
նացիքն ելլեն ու Տրեզենէ քաղաքը քաշուի , ան-
կէ ալ Լ. գինէ : Ինչ ատենները Լըբ-
սանդրի մեռնելէն ետեւ երբոր Լ. նորի-
պատրոս թագաւորը՝ Նունաց դէմ պա-
տերազմ բացաւ , Լ. թենացիք Վեմոս-
թենէսը կանչեցին . բոլոր քաղաքացիք
իրեն ընդ առաջ գնացին ինչուան Պի-
րէոն՝ զինքը ընդունելու . բայց Վե-
մոսթենէս ժողովրդեան աս համա-
րումը շատ չկրցաւ վայելել : Ինչտիպա-
տրոս ու Լրատերոս Լ. թե-
նացի մօտե-
նալով՝ պահանջեցին որ իրենց բոլոր
ճարտասանները ձեռքերնին տան : Ինչ
ատեն Վեմոսթենէս ալ Պոսիդոնի

տաճարը փախաւ , և աղատելու յոյս
չունենալով՝ թոյն առաւ (որ միշտ վը-
րան կը պահէր) , և մեռաւ վաթսու-
տարուան՝ Վրիստոսէ 322 տարի ա-
ռաջ , և Լ. թենացիք իր արձանը կանգ-
նել տուին : Վեմոսթենէս իր ժամա-
նակէն ի վեր ոճին ներդաշնակու-
թեանը համար համբարուի նման-
ցուած է . և իրաւցընէ ուրիշ ճար-
տասան մը չէ եղած որ իրեն պէս
դուրս ցատքեցընէ ատելութեան ու
բարկութեւ կիրքերը : Թուկիդիդէսի
պատմութիւնը ութը անգամ իր ձեռ-
քովը օրինակեց՝ անոր ոճին հետեւե-
լու համար : Իր ճարտասանութիւն կեն-
դանի ու զօրաւոր է , և երբեմն միտքը
յափշտակուած ատենը անանկ ազ-
դու կերպով կը գրէ որ մէկէն կ'իմա-
ցուի գերազանց վեմոսթենէսը : Ըն-
կորիճ ու ազդու է . ամենեւին աւե-
լորդ զարդեր չսիրեր . կրնայի որ իր
մտածութիւնը պարզ ու զօրաւոր կեր-
պով լսողին միտքը թափանցէ . կար-
ծես թէ սրբնութաց գետ մըն է իր ճար-
տասանութիւնը՝ որ մտիկ ընողներուն
խելքն ու միտքը կը յափշտակէ կրտա-
նի , և կարծես թէ բռնի կը քաշէ
կ'առնէ անոնց հաւանութիւնը : Ինչ
հին և թէ նոր մատենագիրները չեն
կշտանար աս մարդուն ճարտասանու-
թիւնը գովելէն , և միշտ զինքը օրի-
նակ կը բերեն զօրաւոր ու ճշմարիտ
պերճախօսութեան : Հիմա վաթսու-
ումէկ ճառ կայ Վեմոսթենէսին ա-
նունովը , բայց ամէն ալ իրենը չեն :
Լըցաւինք որ մեր նախնիք աս ճա-
ռերէն գէթ մէկ քանին չեն թարգ-
մանած , կամ թէ թարգմանած ալ
են մեր ձեռքը չեն հասած : Ի՞նչք
աս ճարտասանին ոճոյն ճաշակը ըն-
թերցասիրաց տալու համար՝ յաջորդ-
թերթերէն մէկուն մէջ անոր երեւելի
ճառերէն մէկը կը դնենք հաւատա-
րիմ թարգմանութեամբ :

Հոս դրած պատկերնիս՝ Պուպէնս
անունով հռչակաւոր պատկերահա-
նին օրինակածն է հին արձանէ մը :